

חֲלִיפַת מְכַתְּבִים בֵּין רַב צְעִיר

וְש. א. הוֹרְדוּצְקִי

הוֹבֵאוּ לְדָפוּס ע"י ח. לִיף

הידידות בין חוקר ההלכה, רב צעיר (ד"ר חיים טשרנוביץ) וחוקר החסידות, ש. א. הורודצקי נמשכה שנים רבות, עוד מסוף שנות התשעים למאה שעברה. על הימים הראשונים לידידותם מספר ש. א. הורודצקי בזכרונותיו (תל-אביב, תשי"ז), כדברים האלה: „באותו פרק זמן, בימי ישיבתו בברדיטשוב, הפתיעני הפתעה נעימה בביקורו „רב צעיר“ (חיים טשרנוביץ). הוא, ששימש רב באודיסה, הרעיש באותם הימים את עולם הרבנים במאמריו ב„השלוח“ (כרכים ד', ה', ו') ל„תולדות השולחן ערוך והתפתחותו“... על אף דעותינו המנוגדות נשארנו ידידים נאמנים, ואפילו מאמרו החריף נגדי „מלחמה על השכל“ ב„השלוח“ כרך י"ט, ומאמר תשובתי „שני מיני יהדות“ (שם כרך כ"א), לא פגמו בידידותנו הנאמנה“.

יד לו לרב צעיר בהצלחתו של הורודצקי מן התופת הנאצי באספו סכום כסף הגון שאיפשר את צאתו מגרמניה. בראשית 1939 עזבו הורודצקי ואשתו את ברלין בדרכם לארץ-ישראל. לכתחילה התיישב ברחובות וכעבור מספר חדשים עשה את ביתו בתל-אביב. מאז בואו לארץ חידש את קשר המכתבים עם רב צעיר ואף השתתף מזמן לזמן ב„בצרון“ במאמריו ובמחקריו. המכתבים הניתנים בזה הם מן הימים הראשונים לשבתו בארץ.

א

רחובות, ת. ד. 12, 11. 7. 39.

לידידי היקר „רב צעיר“ שלום וברכה.

וזווקא „רב צעיר“ ולא רב זקן כפי שאתה מכנה את עצמך במכתבך האחרון; תורתך ומעשיך מעידים עליך שאתה נשארת אותו „רב צעיר“ שהיית

מקודם, ובטוח אני שעוד תשאר „רב צעיר“ רבות בשנים. אני נינו של אותו צדיק, ר' נחמן מברצלב נינו של הבעש"ט, שאמר: אוהב אני את הצעירים, צדיק צעיר או חסיד צעיר. ואני מוסיף: אף מתנגד צעיר, והלואי שירבו צעירים כמותך בישראל.

ובכן יקירי הצעיר, קבל תודתי העמוקה בעד מכתבך ובעד ה„שיריים“. ובאמת כוונת את השעה, כי זה ארבעה חדשים [לי] בא"י ולא הרוחחתי אף פרוטה אחת ואני חי על חשבון ה„שיריים“. החיים עדיין אינם מסודרים אצלי ואני מוכרח לע"ע לגור פה, וגם אין אני יודע מתי אעזוב את המקום ההוא. ולקבוע את דירתך בתל-אביב. עבודה לע"ע לא מצאתי, ומי יודע מה ילד יום. לעולם לא אשכח את אשר עשית אתה עמדי, שעי"ז עזרתני בימים קשים ונוראים. מה יהיה בעתיד הקרוב אחר ה„שיריים“? לאלקים פתרונים, לו יכולת ידידי למצוא מוסד כעין של מץ, או אופן אחר שיתמוך בי תמיכה חדשית, או באופן אחר כדי שאוכל לגשת אל העבודה ולסדר את כתבי בלי דאגות פרנסה המפרכות את הגוף והנפש יחד. ראה נא יקירי, הנני בא אליך בהצעה כבדה וקשה אלא שאני חושב הואיל שהמלאך הממונה על הטוב עמד על ידך לעזור על ידך להיטיב עמדי עד כה, אולי יעזור לך עוד הפעם גם בדבר הצעתי זו האחרונה.

אתמול הייתי בירושלים, בקרתי את בתך היקרה⁽¹⁾. היא ובעלה ובניה היקרים בריאים ושלמים. הבן כידוע לך גמר את הגימנוזיה בהצלחה. בליתי בביתה בשיחה מענינת על ענינים שונים, גם הבאתי אתי את גיסי הד"ר מאגאזאניק⁽²⁾ מרחובות. את ספרך על הציונות ודרכה⁽³⁾, הבטיחה לשלוח לי תיכף. שלום לרעייתך הנכבדה ולכל הנלוים אליך.

המסור לך בידידות

ש"א הורודצקי

רעיית דורשת שלומך ושלום רעייתך הנכבדה.

ב

19. 8. 39

רחובות, ת. ז. 12

ידיד יקר ונכבד מאד.

שמחתי במכתבך ואני מביע לך תודה עמוקה על אשר שמת לב להצעתי. דבר גדול עשית בהוצאת מאסף, ירחון, למדע הישראלי⁽⁴⁾. בחפץ לב מוכן

(1) מרים, היא אשת ד"ר אברהם גרנות, הנשיא העולמי של הקרן הקימת בישראל.

(2) ד"ר יצחק מאגאזיניק, מתחנת הנסיונות החקלאית ברחובות.

(3) הספר „בשערי ציון“, קובץ מאמרים בעניני ארץ ישראל והציונות, ניו-יורק, תרצ"ז.

(4) „בצרון“, החוברת הראשונה הופיעה בתשרי, ת"ש.

אני להשתתף בו, ובקרוב אשלח לך, כהצעתך, לחוברת הראשונה. מה שמו של מאספך?

אני מחכה למכתבך המפורט שהבטחתי במכתבך האחרון.
המסור לך ולכב"ב [ולכל בני ביתך] וד"ש בשם רעייתי, שלך
שי"א הורודצקי

ג

תל אביב, רחוב הנביאים 19
לידידי היקר פרופ' ח. טשרנוביץ שלום.

זה ימים אחדים העתקתי את מעוני לכאן וכאן יהיה מעתה מעוני הקבוע, ועפ"י כתבתי החדשה הרשומה מעלה אני מבקשך לכבדני מעתה במכתביך.
מה שלומך ומצב בריאותך ומה שלום ב"ב הנכבדים? מה גורלו של מאספך, ואם אפשר לשלוח מאמר בשבילי?

בנוגע אלי, הנה הורע מצבי החומרי במדה שלא שערתי מראש, כי כל ההבטחות והתקוות לעבודה ספרותית לא נתקיימו, ואני נבוכ כעת ואיני יודע במה להתחיל. בקשתך פעם להשתדל בשבילי אצל מוסד מדעי או אצל אישיות כזו המתענינת במדע הישראלי לתמוך בי במשך זמן ידוע כדי שאוכל לסדר את ספרי בכ"י וגם לגומרם, ואתה השבת לי שיש לך תקוה בדרך זו אבל צריך לחכות עד אחר עבוד ימי-החפש. אולי הגיע הזמן כעת. למותר ליעץ לך את הדרך תלך בה. טוב לבך ומסירותך אלי מני אז יאירו לך את הדרך הנכונה. ואתה הרבית לעשות אתי טובות רבות, ואני מקוה שגם הפעם תצליח במעשיך.

היה ברוך בשם רעייתי ובשמי, ודרוש בשלום רעייתך הנכבדה ובשלום כב"ב.

המסור לך

שי. א. הורודצקי

ד

תל-אביב, רחוב הנביאים
לידידי היקר והנעלה ר' חיים טשרנוביץ שלום.

רוצה אני להיות מן המקדימים בברכה ליום הולדתך השבעים בר"ה כסלו הבא. במה אברכך? כתר תורה יש לך: כל חיך הם עבודה פוריה בהתמדה גדולה בלי הפסק במדע העברי. כתר שם טוב ג"כ יש לך, כי בנדבת לבך וטהור רוחך רכשת את לב כל איש לכבדך ולהוקירך ושמך הטוב מפורסם וידוע בתפוצות ובארץ. ברכה אחת יוצאת מלב עמוק אני שולח לך: יהי רצון

שתאריך עוד שנים רבות בבריות גופא ונהורא מעליא ותוסיף להעשיר את המדע העברי בהרוחה ושלוחה.

גם רעיתי משתתפת בברכתי זו ושולחת לך ולרעייתך הנכבדה ולכל הנלוים אליך שלום וברכה.

שלך הדו"ש ושלום ב"ב

שי. א. הורודצקי

ח

13. 11. 39

תל-אביב, רח' הנביאים 19

לידידי היקר מאד פרופ' טשרנוביץ, שלום וברכה

השתיקה הארוכה מצדך למה? שלחתי לך מכתבים שונים ולא קבלתי מענה, גם לא בדבר מאספך שאני חושב לקבל את החוברת הראשונה תיכף בצאתה לאור.

בטח קבלת את מכתבי ליום הולדתך השבעים ובוה אני שולח לך את מאמרי לרגלי החג⁵.

כתבתי לך ע"ד מצבי הרע ושכל ההבטחות והתקוות נכזבו. בקשתך פעם על אדות תמיכה ספרותית כדי שאוכל לגמור את ספרי ולסדרם, וגם על זה אינך משיב.

הייתי בירושלים ודברתי עם בתך. שלום לה ולכל ביתה. אני מחכה לתשובתך. שלום לך מרעיתי. שלך

שי. א. הורודצקי

**
*

א

ניו-יורק, 23 לנובמבר, 1939

לכבוד מר שי. א. הורודצקי, תל-אביב.

ידידי היקר והחביב,

אתה היית מן המקדימים בברכתך ליום הולדתי השבעים, לפחות בשנה אחת. בבירור איני יודע בעצמי את שנת הולדתי. אבל עד כמה שאני זוכר מימי ילדותי היה כתוב על הלוח של "קרובן מנחה" של אמי שנולדתי בראש חודש כסלו, שנת תרל"א. אולם בירחונים השונים קבעו את שנת הולדתי ב-1870, מפני שזה יותר קרוב לראש השנה האזרחית, ובכך יצא תר"ל. אבל באמת נולדתי שנה לאחר זה שנולדתי באופן רשמי. הראשון שהוציא עלי לעז זה הוא לחובר⁶.

(5) המאמר "רפאל המלאך".

(6) המבקר פ. לחובר (1885—1949).

אבל אל תאמין לו. כי אין להאמין לכל דבריו. ובכן תחכה, ידידי, עם ברכתך עוד שנה. כמובן אני אשים את מכתבך בכיסי ואחזיקו בתור קמיע לסגולה, מכיון שאתה קדוש בין קדושים מבטיחני לחיות [עוד רבות בשנים], וברכתך כבר לא תשוב ריקם. אם כן לשנה הבאה אם ירצה השם. סתם, כיצד זה, אדם מגיע לשבעים ואתה חושב לפטרו במכתב קצר. וכן לא יעשה בישראל. בזמננו נוהגים ביבול של מיבלים. אבל יש עוד שנה שלמה לחשוב על זה. בקיצור, ידידי, אני רק מתחיל, ואתה כבר רוצה לסיים, לומר עלי „הדרך“. חכה, אל תזכירני את הזקנה. ברוך השם, עדיין לא הגעתי ל„ככלות כוחנו“.

קבלתי גם את מכתבך הראשון, והתפלאתי על שאלתך. מה יש כאן לשאול שאלות, הלא בקשתך כבר לכתוב מאמר. כלום אינך יודע כי השאלות והתשובות הולכות חדשים, ובינתיים הירחון הולך ונדפס בלי הורודצקי ובלי חסידות. לעת עתה אני יוצא בתורת המתנגדות. מתי שיגיע מאמרך הוא יתקבל ברצון. אולי תשלח מאמרים אחדים בבת אחת, וכשהיה מקום אדפיסם. בדבר שאלתך הראשונה, ידידי, קשה לי מאד להשיב לך. אני השתמשתי כבר בכל כחי, אבל אנסה עוד במקור אחד. אפשר תכתוב לי מכתב באנגלית ותבקשני בו לפנות שוב לליטאור, ע"י וולפסון, ואנסה. אפשר תעלה מצודתי דבר מה. אני משתתף מאד בצערך, אבל הזמנים קשים מאד. אמריקה הפכה כעת המקור היחיד בכל צרה שלא תבוא, ואין איש שאפשר לפנות אליו ביחוד בענין של יחידים.

שלום לך ולרעיתך, בידידות ובאהבה,

חיים טשרנוביץ

ב

עשרה בתמוז

לידידי החביב ד"ר שי"א הורודצקי נ"י.
ידידי היקר,

מאמרך על רפאל המלאך הופיע בחוברת סיון-תמוז⁽⁷⁾. הוא מאמר נאה. אתה אחרת את משלוח המאמר ומפני"כ נתאחרה הדפסתו. תקבל בזה המחאה ע"ס שלשים דולרים ע"ח שכר סופרים. מצבו החומרי של הוצאת אינו איתן לגמרי ותלוי בנס. לכשירחיב אי"ה נרחיב את ש"ס. מחמת בהלת המשלוח הנני מקצר.

בידידות שלך ובאהבה

חיים טשרנוביץ

(7) ראה הערה 5.